

УДК 330:502.7

Солодкий В. О., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ У КОНТЕКСТІ РІВНОВАЖНОГО РОЗВИТКУ

У роботі охарактеризовано сутність сучасних підходів до забезпечення рівноважного розвитку як на локальному, так і на глобальному рівні. Наведено основні проблеми, що визначають сьогоднішній стан розвитку економічних систем, зокрема проблеми бідності та зростання диференціації за рівнем добробуту, соціальні та економічні наслідки конфліктів, а також питання міграції та урбанізації. Розглянуто причини і наслідки екологічних проблем та виклики глобалізаційних процесів. Необхідність інтенсифікації впровадження новітніх технологій визначено як одну з пріоритетних складових стійкого розвитку. Також окреслено напрямки, реалізація яких дозволить забезпечити ефективність соціально-економічних та екологічних процесів.

Ключові слова: рівноважний розвиток, соціально-економічна ефективність, глобалізаційні процеси, інтенсивні технології, екосистеми, інновації.

Концепція рівноважного розвитку ґрунтується на принципі справедливості у відносинах між поколіннями, який визначає, що розвиток суспільства у тривалій перспективі є ефективним лише у випадку, якщо людство може задовольнити свої потреби сьгодні без шкоди для можливостей розвитку майбутніх поколінь. Водночас, варто зауважити, що таке бачення сьгодні все ще можна вважати підходом, що підтримується цивілізаційними елітами або ж, у переважній більшості, країнами, які визначають геополітичні тренди. У багатьох державах світу, навпаки, бідність, війни та невідомість майбутніх перспектив призводять як до деградації навколишнього природного середовища, так і до руйнації економічних систем та падіння соціальних стандартів. Як наслідок, існують точки зору, в яких розглядаються питання можливих суперечностей в завданнях і цілях концепції сталого розвитку, а також у доцільності та способах виконання її основних положень [1, С. 13–14].

Водночас, як свідчить досвід останніх десятиліть, питання соціально-економічного забезпечення реалізації стратегії рівноважного розвитку в сучасних умовах все ж набуває лише більшої актуаль-

ності. Відомі вчені України та зарубіжжя розробляють ефективні підходи щодо реалізації шляхів стійкого розвитку та проблем, які доводиться вирішувати на локальному та глобальному рівнях. Зокрема, Арнольд С., Герасимчук З., Клименко М., Мерфі П., Редкліф М., Волл Г., Трегобчук В. та багато інших провідних дослідників запропонували цілий перелік напрямків, які визначатимуть формування економічних, екологічних та соціальних перспектив. Разом з тим, швидкозмінювана економічна та політична ситуація загострює питання постійного пошуку нових та удосконалення існуючих шляхів досягнення рівноважності соціальних систем сьогодні та у перспективі.

У статті представлено сучасний стан реалізації стратегії збалансованого розвитку за окремими складовими стійкості та окреслено тенденції і напрямки, що гарантуватимуть досягнення мети збалансованості у динамічно змінюваному соціально-економічному контексті.

Цілями роботи є визначення першочергових завдань реалізації стратегії збалансованого розвитку як на локальному так і на глобальному рівні та розгляд механізмів їх розв'язання.

В цілому, одним із аспектів забезпечення сталості на різних рівнях економічної ієрархії є зниження кількості населення, яке проживає за межею бідності, а тому не може мати в пріоритетах інших питань, окрім забезпечення фізичного виживання. Зменшення кількості такого населення за рахунок зростання рівня добробуту є важливим чинником набуття завданнями, які ставляться в контексті забезпечення стійкого розвитку, більшої імовірності та прискорених темпів їх реалізації.

Внаслідок реалізації програм Організації Об'єднаних Націй та розвитку економік окремих країн у 2010 році була досягнута глобальна мета скорочення бідності наполовину. Значні успіхи мають місце у поліпшенні доступу до джерел питної води, покращання умов проживання, боротьбі з хворобами, в багатьох країнах створюються нові можливості щодо доступу до освіти та ін.

Поряд з цим, на сьогодні за даними міжнародних організацій, понад мільярд осіб проживають в умовах крайньої бідності, не маючи у повній мірі можливості задовільнити елементарні потреби, у тому числі в продуктах харчування. Моделі розвитку та споживання, які використовуються в сучасних економічних формаціях значною мірою не відповідають потребам сталості та призводять до зростання розшарування населення як всередині країн, так і між країнами та континентами. Значна частина населення не отримує достатнього позитивного результату від наявних глобалізаційних процесів [2,

С. 10-14]. Це вже сьогодні призводить до зростання економічних та соціальних втрат та витрат і є серйозним викликом для тих, хто приймає відповідальні управлінські рішення.

Реалізація завдань Декларації тисячоліття, безумовно, має значний позитивний вплив на вирішення проблем глобальної спільноти, які є визначальними для гарантування досягнення цілей збалансованого розвитку. Наприклад, зменшення кількості тих, хто живе на менше ніж на 1,25 долара на день у країнах, що розвиваються, з 47 відсотків у 1990 році до 22 відсотків у 2010, може бути ознакою правильності визначених цілей та підходів. Водночас, виникають підстави вважати, що темпи реалізації стратегій сталого розвитку, які є на сьогодні, є недостатніми для повної імплементації поставлених у даному контексті завдань. Крім того, політичні зміни та їхні економічні, соціальні та екологічні наслідки, які виникають, можуть виявитися серйозними перешкодами для подальших кроків у напрямку досягнення системної рівноважності. Тут доречно відмітити такий сучасний економічний феномен, коли підходи, які потребують перегляду та адаптації у плані забезпечення пріоритетності збереження умов проживання майбутніх поколінь не гіршими ніж вони є сьогодні, виникають у країнах із зовсім різним рівнем економічного розвитку. І це ще одна питання, яке потрібно вирішити. Проблемами, що постійно виникають, ускладнюються і наразі не мають чітких механізмів вирішення, є конфлікти, у тому числі військового характеру, які мають наслідки, котрі анулюють весь прогрес у плані збалансованості на певних територіях та у регіонах, де відбувалися.

Проблеми міграції населення також набувають нових форм та особливої ваги. З одного боку, закономірності такого процесу сприяють людському розвитку та у багатьох контекстах можуть мати позитивний вплив на економічні та інші тренди. З іншого боку, негативні міграційні тенденції, що спричинені, знову ж таки, конфліктами та бідністю, дедалі більше стають ще однією гострою проблемою, вирішення якої, на нашу думку, має включатися до пріоритетних завдань, реалізація яких сприятиме досягненню стійкості економічного та соціального поступу принаймні у коротко- та середньостроковій перспективі.

Екологічні проблеми, які з одного боку вирішуються та прогнозовано контролюються в більшості країн з високим рівнем розвитку економіки, у глобальному вимірі набувають все більшої гостроти. Потепління, що призводить до значного прискорення танення льодовиків, техногенне забруднення води, повітря та земельних ресурсів, і, як наслідок, зміна кліматичних характеристик в регіонах, та інші

проблеми, також потребують все більше конкретних зусиль та фінансових ресурсів для їх вирішення. Частково, сюди ж необхідно віднести енергетичні проблеми, які сьогодні набувають нових обрисів. Добування та використання вуглеводнів, у сьогоднішніх масштабах, поряд з економічною вигодою та суспільної необхідністю, вже несе в собі екологічні загрози, а перехід на відновлювальні джерела, особливо в країнах, які не входять до переліку лідерів за рівнем економічного розвитку, відбувається недостатніми темпами аби мати істотний та комплексний вплив на економіко-екологічні системи.

В цілому, тенденції розвитку економіко-соціальних та екологічних систем на сучасному етапі реалізації стратегій сталості значною мірою можна характеризувати змінами демографічних характеристик багатьох країн та територій, різноспрямованими змінами економічного та соціального поступу, стрімким розвитком, особливо інформаційних, технологій та подальшим загостренням екологічних проблем. І якщо врахувати, що питання необхідності забезпечення сталості суспільних та соціальних трансформацій, почали ставитися як важливі та такі, що необхідно вирішувати, ще у 70-роках двадцятого століття, були на глобальному рівні сформульовані у 80-х роках і до сьогодні включені у перелік пріоритетних для вирішення на всіх рівнях, а багато проблем і досі є не вирішеними та надалі загострюються, то очевидним є те, що перелік питань має надалі розширюватися, підходи до їх вирішення – удосконалюватися, а виконання – інтенсифікуватися.

На реалізацію таких кроків були спрямовані зусилля учасників конференції ООН, яка у 2012 році у Бразилії, визначила пріоритетами та викликами глобального розвитку забезпечення стійкого розвитку міст, продовольчу безпеку та збалансованість сільськогосподарського виробництва, вирішення енергетичних проблем, забезпечення водою, готовність до вирішення природних катаклізмів та техногенних катастроф.

Крім того, у коротко- та середньостроковій перспективі, нерівномірне зростання населення у багатьох країнах може супроводжуватися збільшенням економічної нерівності у державах з різним рівнем достатку. Зростання кількості населення та збільшення його у міських поселеннях, процеси старіння націй та ріст витратності підтримки високих стандартів життя у розвинених країнах, будуть додатковими чинниками, які чинитимуть серйозні впливи на фінансові системи, освіту та охорону здоров'я. Тому, вже сьогодні, акценти повинні бути зосереджені на забезпеченні оптимізації кількості та якості виробництва продуктів харчування, предметів споживання та надання послуг. Важливими є створення нових робочих місць, управ-

ління природо- та ресурсозбереженням, розробка нових підходів до управління як в центрі, так і на місцях.

Підходи до споживання та виробництва, які не відповідають цілям збалансованого розвитку і сьогодні використовуються у багатьох високо розвинених у економічному плані країнах, все більше починають знаходити підтримку і наслідування у багатьох інших економіка світу. Адже очевидно, що зростання споживання, навіть в умовах, коли це є економічно неефективним або невиправданим, є логічно привабливою концепцією для переважної більшості населення. Як наслідок, викиди парникових газів у багатьох розвинених країнах у десятки разів перевищують об'єми, які необхідні для стабілізації та зменшення їх кількості у атмосфері. Накопичені екологічні проблеми в окремих країнах, що розвиваються, значно перевищують можливості відповідних екосистем до самовідтворення. Подібна ситуація створює умови, коли рівноважний розвиток частин глобальної екосистеми є неможливим, що відповідно унеможлиблює забезпечення стійкості на глобальному рівні в цілому.

Очевидно, що у процесі переходу до стійкої системи глобального розвитку все більшу роль повинні відігравати технології. Зміни у тенденціях споживання повинні стимулювати створення технологічних новинок та підходів до їх застосування, що сприятиме підвищенню ефективності використання ресурсів на всіх рівнях у різних сферах у необхідні терміни. Це, у свою чергу, потребуватиме перебудови економічних систем та механізмів і зміни способу життя. Першочерговою є розробка та реалізація системи економічних стимулів для впровадження новітніх технологій, що вимагатиме підвищення ефективності системи розробки та впровадження інновацій. Тобто інноваційна політика, яка має ґрунтуватися на системі підтримки науковців-теоретиків та практиків стає одним з основних напрямків, який сприятиме переходу до нової парадигми у контексті забезпечення підтримуваної стратегії економічного, а отже, і суспільного поступу в цілому.

В умовах, коли світові тенденції урбанізації лише прискорюються і за прогнозами фахівців до 2050 року близько 70 відсотків населення Землі житиме у міських поселеннях, у багатьох країнах, що розвиваються, розвиток міської інфраструктури житлово-комунального господарства не відповідає вимогам та цілям рівноважного розвитку. Це ж стосується можливостей працевлаштування, доступності освіти, медицини та ін. У більш заможних країнах постають питання ефективності використання наявних ресурсів, а також негативного впливу на навколишнє природне середовище. У свою

чергу, кліматичні зміни, вносять свої корективи в умови забезпечення умов проживання особливо соціально незахищених верств населення. Разом з проблемами бідності та зайнятості, це стає причиною того, що за оцінками міжнародних експертів, кількість населення, яке проживає сьогодні в містах в умовах відсутності доступу до елементарних складових інфраструктури забезпечення життєдіяльності (водопостачання та водовідведення, освіта, медичні послуги та ін.) складає близько одного мільярда осіб, причому, без нагальних та ефективних кроків у напрямку вирішення проблеми, до 2050 року ця кількість може збільшитися втричі.

Ефективне економічне управління розвитком міських поселень як складової реалізації стратегії збалансованого розвитку повинне ґрунтуватися на тісній співпраці на місцевому, національному та глобальному рівнях з метою залучення максимальної кількості ресурсів. Вдале поєднання вирішення питань доступу до водних ресурсів та управління відходами, мінімізації техногенного забруднення повітря, в тому числі транспортом, зменшення енергетичних витрат з одночасним збільшенням виробництва енергії з відновлюваних джерел є важливими чинниками, які, серед інших, забезпечуватимуть функціонування малих, середніх та великих міст у контексті сталого розвитку.

Водночас, реалізуючи схожі цілі, підходи до управління сталим розвитком міських поселень повинні диверсифікуватися залежно від країни, конкретних умов та завдань, які вирішуються.

Проблеми харчової безпеки також є складовою побудови механізму сталого розвитку, оскільки незважаючи на те, що кількість населення, яке потерпає від нестачі продуктів харчування, зменшується, наявні темпи є недостатніми. Також актуальним стає питання так званого «прихованого голоду», коли якість та різноманітність продуктів, що споживаються, не відповідають вимогам збереження здоров'я та забезпечення працездатності людини. З іншого боку, зниження споживчого попиту відображається на виробниках, а відповідно і на зайнятості [3, С. 783-797], причому це стосується різних країн і не завжди напряду залежить від рівня економічного розвитку. Поряд з цим, усе більше постає проблема надмірної ваги, а отже, і здорового способу життя, яка охопила частину населення, внаслідок тих чи інших особливостей побуту та норм харчування, особливо в окремих країнах з високим соціально-економічним рівнем забезпечення громадян.

За оцінками експертів ООН, виробництво продуктів харчування до 2050 року має зрости на 70 відсотків, щоб забезпечити вирішення проблем забезпечення продуктами харчування додатково 2,3 мілья-

рда осіб населення Землі. Таке виробництво буде здійснювати додаткове навантаження на земельні, водні та біоресурси. Крім того, зростання виробництва та споживання біопалива вимагатиме застосування як більш інтенсивних технологій, так і залучення екстенсивних підходів для розширення обсягів вирощування відповідної сировини. Саме тому стійка стратегія розвитку сільськогосподарського виробництва повинна передбачати значні інвестиції у інфраструктуру аграрного виробництва, що забезпечить удосконалення логістичних зв'язків та покращить доступ до ринків збуту. Необхідною є розробка системи економічних запобіжників та гарантій, які нададуть захист найбільш незахищеним громадянам від різких змін економічної динаміки, а також сприятимуть довгостроковій стійкості системи сільськогосподарського виробництва на локальному та глобальному рівнях.

Значну увагу необхідно приділяти зменшенню втрат та необґрунтованих витрат продуктів харчування та відповідних ресурсів. За існуючими оцінками, сьогодні в глобальному масштабі втрачається близько 32 відсотків всіх харчових продуктів, які виробляються. Тому потрібно розробляти механізми удосконалення управління сферою забезпечення продуктами харчування на всіх рівнях – від виробництва, зберігання і транспортування до безпосередньо споживання. Причому в країнах з різним рівнем розвитку ці підходи можуть суттєво відрізнятись.

Розгляд проблем рівноважного розвитку в контексті наведених вище аспектів засвідчує, що проблеми досягнення стійкості (збалансованості) економічних, екологічних та соціальних параметрів є складновирішуваними уже в контексті сутності поставлених цілей. Адже отримання матеріальних результатів у багатьох випадках може суперечити ідеям збереження навколишнього природного середовища, а тим більше забезпечення рівних можливостей для всіх верств населення отримати рівні та покращувані у перспективі соціально-економічні права і гарантії. Разом з тим, очевидно є безальтернативність розробки дієвого механізму реалізації системи рівноважності, адже вже сьогодні стан геоекономічної системи свідчить про цілий перелік проблем, які, незважаючи на роботу над їх розв'язанням, продовжують значною мірою сповільнювати соціально-економічний поступ та призводять до виникнення щораз нових техногенних загроз та екологічних проблем. Тому, розширення спектру досліджуваних факторів, їх поглиблений та сучасний розгляд і врахування нових локальних та геополітичних обставин і умов є не-

обхідною умовою збереження та відновлення соціально-економічного середовища та екосистеми у перспективі в цілому.

1. Warren A. (1996). Comments on indigenous and scientific knowledge: some critical comments. *Indigenous Knowledge and Development Monitor*, № 4.
2. Dervis Kemal (2012). Convergence, interdependence, and divergence. *Finance and Development*, vol. 49, № 3.
3. Keane Jodie-Ann (2012). The governance of global value chains and the effects of the global financial crisis transmitted to producers in Africa and Asia. *Journal of Development Studies*, vol. 48, № 6.

Рецензент: к.е.н., проф. Кушнір Н. Б. (НУВГП)

Solodkyi V. O., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

MODERN SOCIAL-ECONOMIC TRENDS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article describes the essence of modern approaches to ensuring sustainable development both locally and globally. The main problems that determine the current state of economic systems development, in particular poverty and increase the level of welfare differentiation, social and economic consequences of conflicts, as well as issues of migration and urbanization are presented. The reasons and consequences of environmental problems and challenges of globalization processes are considered. The need for intensification of the introduction of advanced technologies is defined as one of the priority components of sustainable development. Also, directions are outlined, implementation of which will ensure the effectiveness of socio-economic and environmental processes.

Keywords: sustainable development, socio-economic efficiency, globalization processes, intensive technologies, ecosystems, innovations.

Солодкий В. А., к.э.н., доцент (Национальный университет
водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

СОВРЕМЕННЫЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

В работе охарактеризована сущность современных подходов к обеспечению равновесного развития как на локальном так и на глобальном уровне. Приведены основные проблемы, определяющие сегодняшнее состояние развития экономических систем, в частности проблемы бедности и рост дифференциации по уровню благосостояния, социальные и экономические последствия конфликтов, а также вопросы миграции и урбанизации. Рассмотрены причины и последствия экологических проблем и вызовы глобализационных процессов. Необходимость интенсификации внедрения новейших технологий определена как одна из приоритетных составляющих устойчивого развития. Также, указаны направления, реализация которых позволит обеспечить эффективность социально-экономических и экологических процессов.

***Ключевые слова:* устойчивое развитие, социально-экономическая эффективность, глобализационные процессы, интенсивные технологии, экосистемы, инновации.**
